

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ АНТИКРИЗОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто ключові проблеми антикризового розвитку українських підприємств. Визначено основні чинники дестабілізації розвитку підприємств у період світової фінансово-економічної і внутрішньої кризи. Розкрито напрями підвищення антикризової стійкості підприємств.

Ключові слова: ринок телекомунікаційних послуг, результати діяльності сфери ТК, фінансова та антикризова стійкість.

Постановка проблеми. Управління фінансовою стійкістю є вкрай важливою і актуальною проблемою, як для окремого підприємства, так і для країни в цілому. Очевидно, що фінансова стійкість країни, в кінцевому рахунку, безпосередньо залежить від фінансової стійкості підприємств.

Фінансова стійкість служить запорукою виживання та основою стабільного стану підприємства в ринкових умовах. Якщо підприємство фінансово стійке, платоспроможне, то воно має ряд переваг перед іншими підприємствами того ж профілю для отримання кредитів, залучення інвестицій, у виборі постачальників і в підборі кваліфікованих кадрів. Чим вище стійкість підприємства, тим менша його залежність від несподіваної зміни ринкової кон'юнктури і, отже, тим менше ризик опинитися на краю банкрутства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні дослідження питань сутності криз на підприємстві, їх видів та форм прояву, методичних основ діагностики ймовірності та рівня кризового стану підприємств і розробки антикризових та посткризових програм діяльності знаходять широке відображення у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема, значна увага науковим обґрунтуванням кризових циклів в економіці та на підприємствах приділена в роботах М. Туган-Барановського, Й. Шумпетера, А. Пігу, Ф. Хейна та ін. Широке коло питань щодо проведення фінансової та економічної діагностики підприємств розглянуто Альтманом, Бівером, Ковальовим, Шермет, Єльчаніновим, Терещенко, Костирко, Логіненко та ін.

Що стосується досліджень в галузі оцінки фінансового стану і фінансової стійкості підприємства, то з результатами можна ознайомитись за працями таких авторів як: Бень Т. Г., Бланк И. А., Брігхем Е. Ф., Ефимова О. В., Забродский В. А., Копчак Ю. С., Крейнина, М. Н., Назиров В.

В той же час низка аспектів проблематики забезпечення антикризового розвитку підприємств, особливо на галузевому рівні, не мають системного характеру оцінювання стану економічного розвитку у всіх сферах діяльності. Необхідність вирішення цих питань зумовило мету роботи.

Мета статті полягає в обґрунтуванні методичних основ оцінювання стану фінансової стійкості підприємства і визначення впливу на цей стан основних його складових.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансовий стан підприємства (ФСП)- це складна економічна категорія, що відображає на певний момент стан капіталу в процесі його кругообігу і здатність суб'єкта господарювання до саморозвитку [3].

У процесі операційної, інвестиційної і фінансової діяльності відбувається безупинний процес кругообігу капіталу, змінюються структура коштів і джерел їхнього формування, наявність і потреба у фінансових ресурсах і, як наслідок – фінансовий стан підприємства, зовнішнім проявом якого є платоспроможність.

Фінансовий стан може бути стійким, нестійким (передкризовим) і кризовим. Спроможність підприємства вчасно здійснювати платежі, фінансувати свою діяльність на розширеній основі, переносити непередбачені потрясіння і підтримувати свою платоспроможність у несприятливих обставинах свідчить про його стійкий фінансовий стан.

Якщо поточна платоспроможність – це зовнішній прояв фінансового стану підприємства, то фінансова стійкість – внутрішня його сторона, що забезпечує стабільну платоспроможність у тривалій перспективі, в основі якої лежить збалансованість активів і пасивів, доходів і витрат, грошових потоків (рис. 1).

Рис. 1. Взаємозв'язок фінансової стійкості і платоспроможності підприємства

Таблиця 1

Види економічної стійкості підприємства у залежності від факторів, що на неї впливають

Види стійкості	Характеристика
Внутрішня	Відображає такий стан трудового потенціалу, матеріально- речової і вартісної (грошової) структур виробництва і таку його динаміку, при якій забезпечуються стабільно високі натурально- речові й фінансові результати функціонування підприємства. В основі досягнення внутрішньої стійкості підприємства лежить своєчасне й гнучке управління внутрішніми і зовнішніми факторами його діяльності
Зовнішня	Слід визначати на основі стабільності економічного середовища, в рамках якого здійснюється його діяльність. Вона досягається відповідним макроекономічним регулюванням ринкової економіки
Загальна	Загальна стійкість підприємства може бути забезпечена лише за умови стабільної реалізації продукції й одержання виручки, достатньої за обсягом, щоб виконати свої зобов'язання перед бюджетом, розрахуватися з постачальниками, кредиторами, працівниками тощо
Спадкова	Визначається наявністю певного запасу міцності, досягнутого підприємством за період його попередньої діяльності, і яка захищає від впливу несприятливих дестабілізуючих факторів
Фінансова	Є відображенням стабільного перевищення прибутків над витратами, забезпечує вільне маневрування коштами підприємства і шляхом ефективного їх використання сприяє безперебійному процесу виробництва і реалізації продукції

Фінансова стійкість підприємства (ФСП) – це здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у мінливому внутрішньому і зовнішньому середовищі, що гарантує його платоспроможність та інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику [4].

Стойкого фінансового стану досягають при достатності власного капіталу, добрій якості активів, достатньому рівні рентабельності з урахуванням операційного і фінансового

ризиків, при достатності ліквідності, стабільних доходах і широких можливостях залучення позикових коштів.

Для забезпечення фінансової стійкості у підприємства має бути гнучка структура капіталу, вміння організувати його рух у такий спосіб, щоб забезпечити постійне перевищення доходів над витратами з метою збереження платоспроможності і створення умов для самофінансування.

Фінансовий стан підприємства, його стійкість і стабільність залежать від результатів його виробничої, комерційної і фінансової діяльності. Стійкий фінансовий стан не щаслива випадковість, а підсумок грамотного, вмілого керування всім комплексом факторів, що визначають результати господарської діяльності підприємства.

Стійке фінансове становище, у свою чергу, впливає на виконання виробничих планів і забезпечення потреб виробництва необхідними ресурсами. Тому фінансову діяльність як складову господарської діяльності має бути спрямовано на забезпечення планомірного надходження і витрат грошових ресурсів, виконання розрахункової дисципліни, досягнення раціональних пропорцій власного і позикового капіталу та найбільш ефективного його використання.

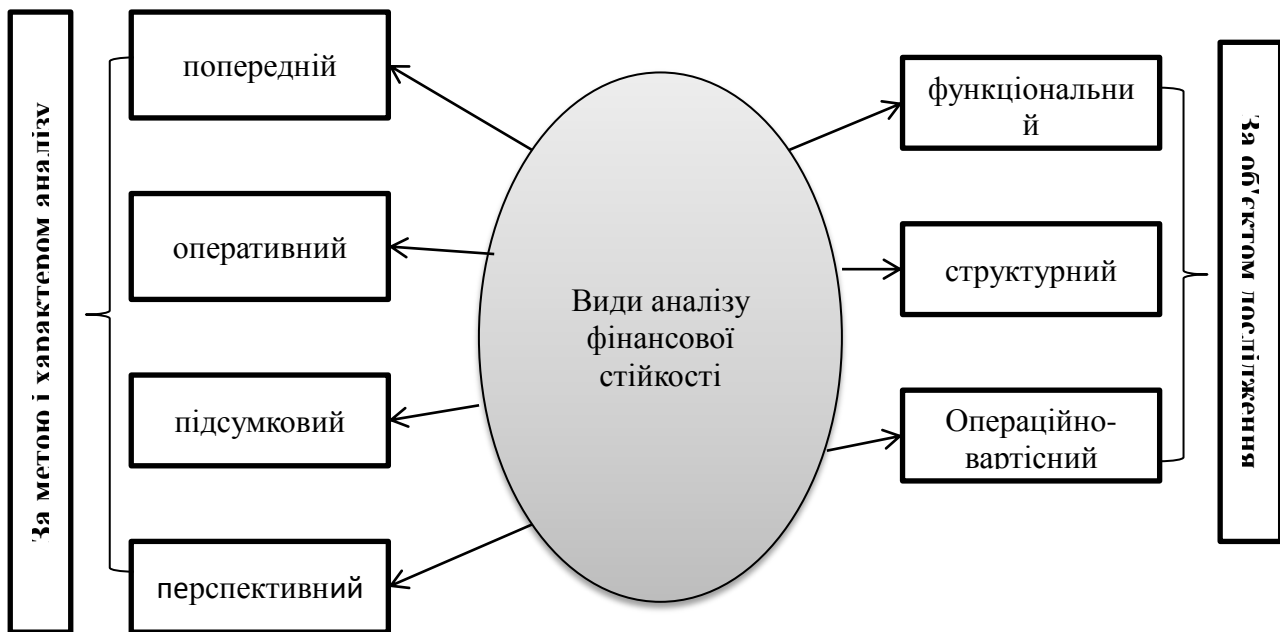

Рис. 2. Класифікація видів аналізу фінансової стійкості

Основні завдання аналізу

1. Вчасна й об'єктивна діагностика фінансового стану підприємства, визначення його «больових точок» і вивчення причин їх виникнення.
2. Пошук резервів поліпшення фінансового стану підприємства, його платоспроможності і фінансової стійкості.
3. Розробка конкретних рекомендацій, спрямованих на ефективніше використання фінансових ресурсів і зміцнення фінансового стану підприємства.
4. Прогнозування можливих фінансових результатів і розробка моделей фінансового стану при різноманітних варіантах використання ресурсів.

Теоретичні дослідження дозволяють розділити існуючі методики фінансового аналізу на такі групи [2]:

1. Трансформаційні, що направлені на перетворення звітності в більш зручний для прийняття вид. Блок трансформаційних методик носить описувальний характер.
2. Якісні методики, які підрозділяються на методики вертикального, горизонтального аналізу, аналізу ліквідності балансу та формалізовані анкетні схеми.

3. Коефіцієнтний аналіз, який базується на розрахунку відносних показників на основі даних статистичної фінансової звітності.

4. Інтегральні методика оцінки фінансового стану підприємства передбачають синтезування фінансових індикаторів в комплексні конструкції.

Перші три групи методик можна віднести до традиційних, які широко розповсюджені в практиці фінансового аналізу на підприємствах. Але найбільш перспективними в практичному плані виступають інтегральні підходи як найбільш результативні [5].

Моделі оцінки фінансового стану підприємства вітчизняних та зарубіжних авторів мають ряд недоліків: не враховується галузева специфіка досліджуваних підприємств; суб'єктивність формування вибірки показників, що входять до моделей; відсутність достатньої інформації для розрахунку вагових коефіцієнтів; недостатнє теоретичне та емпіричне обґрунтування критичних точок (інтервалів) для окремих фінансових індикаторів, що призводить до неточного фіксування нормативних значень фінансових показників; проблема достовірності інформації та проблеми, пов'язані з її отриманням [5].

Отже, є досить велика необхідність в розробці та удосконаленні інтегрального показника, який би комплексно характеризував усі аспекти фінансового стану суб'єктів господарювання, а також відображав специфіку різних за галуззю підприємств України. Сьогодні аналіз фінансової стійкості ґрунтується головним чином на відносних показниках, тому що абсолютні показники балансу в умовах інфляції дуже важко привести в порівнянний стан.

Відносні показники аналізованого підприємства можна порівнювати:

- із загальноприйнятими «нормами» для оцінювання ступеня ризику і прогнозування можливості банкрутства;
- з аналогічними даними інших підприємств, що дає змогу виявити сильні й слабкі сторони підприємства та його можливості;
- з аналогічними даними за попередні роки для вивчення тенденцій поліпшення або погіршення фінансового стану підприємства.

Алгоритм визначення інтегрального показника оцінки фінансового стану підприємства передбачає наступні етапи:

1. Формування вихідної системи показників за напрямками оцінки: платоспроможність підприємства, якість активів, фінансова стійкість майновий стан.
2. Визначення набору коефіцієнтів за кожним з обраних напрямків за допомогою кореляційного аналізу взаємозв'язків між окремими коефіцієнтами.
3. Визначення для кожного коефіцієнта критичного значення.
4. Визначення вагомості окремих коефіцієнтів методом експертних оцінок.
5. Формування узагальнюючих показників за кожним із напрямків з урахуванням відібраних на другому етапі окремих коефіцієнтів і їхньої вагомості.
6. Формування інтегрального показника фінансового стану підприємства з урахуванням всіх аналітичних напрямків, за якими на попередньому етапі були визначені узагальнюючі показники.
7. Розрахунок нормативного інтегрального показника.
8. Порівняння нормативного та фактичного інтегральних показників фінансового стану підприємства.
9. Формулювання висновків за результатами попереднього аналізу та розробка заходів щодо поліпшення фінансового стану підприємства.

Даний підхід дає можливість комплексно оцінювати фінансовий стан підприємства за допомогою одного інтегрального показника, а також прогнозувати фінансовий стан підприємства на попередні періоди. Специфічність проблеми комплексного оцінювання антикризової стійкості підприємства обумовлює необхідність виділення впливу на його стан окремих сфер діяльності. Стійкість підприємства визначається його здатністю протистояти будь-яким викликам і загрозам, які можуть носити як внутрішній та зовнішній характер.

Найбільшу загрозу для підприємства являє його фінансовий стан, виробничо-технологічний та соціально-ринковий.

Зазначені положення були використані при формуванні узагальнюючої інтегральної оцінки антикризової стійкості підприємства з позицій трьох сфер стійкості – платіжно-боргової, виробничо-технологічної та соціально-ринкової. Структурна побудова рівнів інтегральної оцінки антикризової стійкості представлена на рис. 3.

Визначений за вказаною схемою узагальнений показник характеризуватиме загальний рівень антикризової стійкості підприємства за трьома сферами: платіжно-боргової, виробничо-технологічної та соціально-ринкової, оцінювання кожної з яких здійснюватиметься на основі проміжних інтегральних показників, що відображатимуть вплив базових характеристик структури, динаміки та ефективності визначених за складовими кожної сфери антикризової стійкості. Тобто узагальнений інтегральний показник матиме три рівня узагальнення: проміжний на рівні сфер антикризової стійкості, базовий на основі відповідних їх складових та статистичний за даними первинної звітності.

В представленій системі оцінювання проміжний інтегральний показник платіжно-боргової стійкості підприємства визначає потенціал його здатності до формування достатньо ліквідної структури активів, обмеженої дебіторської заборгованості та збалансованої кредиторської заборгованості. Особливу роль при цьому має відігравати достатній рівень рентабельності та окупності активів та капіталів підприємства.

Достатній (нормальний або антикризовий) рівень платіжно-боргової стійкості підприємства пропонується розглядати через критерії спроможності підприємства відповідати на визначені зобов'язання перед позичальниками та кредиторами. Для більш повної оцінки платіжно-боргової стійкості доцільним є її структурування на базовому рівні платіжно-боргової стійкості за такими базовими інтегральними показниками як: стійкості ліквідності; дебіторської стійкості та кредиторської стійкості.

Відповідно до алгоритму розрахунку інтегрального показника запропонована модель оцінки антикризової стійкості підприємства може бути представлена наступною системою формул (1- 4):

$$CII_{AS} = III_{PDS} * \alpha_{PDS} + III_{FTS} * \alpha_{FTS} + III_{CCS} * \alpha_{CCS} \quad , (1)$$

де: CII_{AS} – зведений інтегральний показник антикризової стійкості підприємства;

III_{PDS} – проміжний інтегральний показник платіжно-боргової антикризової стійкості;

III_{FTS} – проміжний інтегральний показник виробничо-технологічної антикризової стійкості;

$\alpha_{PDS}, \alpha_{FTS}, \alpha_{CCS}$ – вагові коефіцієнти проміжних інтегральних показників зведеної антикризової стійкості підприємства.

$$III_{PDS} = BII_{PLS} * \beta_{PLS} + BII_{DS} * \beta_{DS} + BII_{LS} * \beta_{LS} \quad , (2)$$

де: BII_{PLS} – базовий інтегральний показник антикризової стійкості ліквідності підприємства;

BII_{DS} – базовий інтегральний показник дебіторської антикризової стійкості підприємства;

BII_{LS} – базовий інтегральний показник кредиторської антикризової стійкості підприємства;

$\beta_{PLS}, \beta_{DS}, \beta_{LS}$ – вагові коефіцієнти базовий інтегральних показників платіжно-боргової антикризової стійкості підприємства

$$III_{FTS} = BII_{WS} * \beta_{WS} + BII_{FS} * \beta_{FS} + BII_{OS} * \beta_{OS} \quad (3)$$

де: BII_{WS} – базовий інтегральний показник кадрової антикризової стійкості підприємства;

BII_{FS} – базовий інтегральний показник фондової антикризової стійкості підприємства;

BII_{OS} – базовий інтегральний показник оборотної антикризової стійкості підприємства;

$\beta_{WS}, \beta_{FS}, \beta_{OS}$ – вагові коефіцієнти базовий інтегральних показників виробничо-технологічної антикризової стійкості підприємств

$$III_{CCS} = BII_{CMS} * \beta_{CMS} + BII_{RS} * \beta_{RS} + BII_{CS} * \beta_{CS} \quad (4)$$

де: BII_{CMS} – базовий інтегральний показник конкуренто-ринкової антикризової стійкості підприємства;

BII_{RS} – базовий інтегральний показник реорганізаційної антикризової стійкості підприємства;

BII_{CS} – базовий інтегральний показник соціальної антикризової стійкості підприємства;

$\beta_{CMS}, \beta_{RS}, \beta_{CS}$ – вагові коефіцієнти базовий інтегральних показників соціально-ринкової антикризової стійкості підприємства.

Висновки. Запропонований порядок розрахунку узагальненого інтегрального показника антикризової стійкості відрізняється від наявних підходів більш чіткою структурованістю базових критеріїв оцінки діяльності, поєднанням обов'язкових характеристик забезпечення розвитку та безпеки підприємства, уніфікованістю побудови інтегральних вагових оцінок антикризової стійкості. Розроблення нормалізованих значень базових інтегральних показників дозволяє при порівнянні їх з фактичними значеннями антикризової стійкості обґрунтувати тип стратегії, яка найбільш адекватна за діючих умов роботи підприємства.

Література

1. Букреев, А.М. Экономический механизм антикризисного управления предприятием: монографія / А.М. Букреев, К.И. Кремер, О.Е. Дударев; Рос НОУ (ВФ), АНОО ВИВТ. – Воронеж: Научная книга, 2012. – 232 с. – С. 29.
2. Бородин К.В., Преображенский Б.Г. Анализ инструментария финансовой диагностики // Финансы. – 2014. – №3. – С.65–66.
3. Гайфуллина Э.Р. Разработка методики диагностики кризиса на предприятии – www.tisbi.ru/science/vestnik/2008/issue3/gaifullina.html
4. Костирко Л.А. Диагностика потенциала финансово-экономической устойчивости предприятия: Монографія. – 2-ге вид., пероб. і доп. – Х.: Фактор, 2015. – 336 с.
5. Маляр Ю.М., Рубан Т.Є. Удосконалення оцінки фінансового стану підприємства на основі використання інтегрального показника [Електронний ресурс] / Маляр Ю.М., Рубан Т.Є. // Наукові праці ДонНТУ. – Режим доступу: http://library.donntu.edu.ua/fem/vip82/82_26.pdf

Бурбело Наталья Алексеевна. Оценка антикризисной устойчивости предприятия. В статье рассмотрены ключевые проблемы антикризисного развития украинских предприятий. Определены основные факторы дестабилизации развития предприятий в период мирового финансово-экономического кризиса. Раскрыты направления повышения антикризисной устойчивости предприятий.

Ключевые слова: рынок телекоммуникационных услуг, результаты деятельности сферы ТК, финансовая и антикризисная устойчивость.

Burbelo Natalia. Evaluation of anti-crisis viability. The article deals with the key issues of anti-crisis problems of Ukrainian enterprises. The main factors of destabilization of companies during the global financial crisis have been determined. Directions to increase the stability of anti-crisis business have been revealed.

Keywords: telecommunications services market, the results of the scope of TC, and the anti-crisis financial stability.